

Bevaringsprogram for kulturhistorisk verdifulle kirker

Rapport 1.4

Fra: Riksantikvaren
Til: Barne- og familiedepartementet og Klima- og miljødepartementet
Dato: 15.6.2022
Samarbeidsparter: Riksantikvaren (RA), Kirkerådet (KR) og Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter (KA)

Andre kulturhistoriske kirkebygg

Innhold

Andre kulturhistoriske kirkebygg	1
1. Innledning.....	3
2. Sammendrag og konklusjon.....	3
3. Forståelse av oppdraget	3
4. Kunnskapsgrunnlag	4
5. Avgrensninger.....	5
6. Argumentasjon for å inkludere andre kirkebygg.....	6
7. Beskrivelse av dagens situasjon	7
8. Anbefaling om egenandel	9
9. Privat eierskap for menighetskirker?	10
10. Anbefaling	11

1. Innledning

Denne delrapporten er svar på oppdragets bestilling om å lage en anbefaling av hvordan Riksantikvaren mener andre kulturhistorisk verdifulle kirkebygg (som ikke eies av Dnk - Den norske kirke - og hvor kommunen ikke har finansieringsansvar) kan komme inn under et nytt bevaringsprogram, samt utarbeide en oversikt over hvilke kirkebygg dette ev. gjelder. Anbefalingen skal også svare på om, og eventuelt hvordan, det er realistisk å også kreve en medfinansiering (egenandel) fra kirkeeier for disse byggene.

2. Sammendrag og konklusjon

Det anbefales at et utvalg av kirker som ikke eies eller forvaltes av Dnk og kommunen, skal omfattes av det fremtidige bevaringsarbeidet. Disse kirkene inkluderes basert på en vurdering av deres kulturhistoriske verdi, tilknytning til Den norske kirke og deres manglende muligheter for annen finansiering. Spørsmålet om egenandel bør få en spesiell innretning som ivaretar hensynet til kirkene og eiernes økonomi. Det blir vurdert som lite sannsynlig at egne regler for egenandel vil føre til at et større antall kirker kommer i privat eie i fremtiden.

3. Forståelse av oppdraget

Riksantikvaren er bedt om å gi sin anbefaling til Barne- og familiedepartementet, og vi oppfatter at det er ønske om råd basert på kulturminnefaglige vurderinger. Vår besvarelse i delleveranse 4 vil derfor bære preg av argumentasjon som sikter mot best mulig ivaretagelse av kulturhistoriske verdier.

Med “andre kulturhistorisk verdifulle kirkebygg” forstår Riksantikvaren at det menes kirkebygninger der kulturminneverdiene er kjent og vurdert, med vernestatus som enten fredet eller listeført og som eies av andre enn Den norske kirke (Dnk).

Oppdraget er ikke et spørsmål om hvorvidt andre kulturhistorisk verdifulle kirkebygg kan komme inn under ordningen, men hvordan. Herunder ønskes det svar på i hvilken grad det bør stilles krav om medfinansiering (egenandel) fra disse kirkenes eiere i tilskuddsfinansierte prosjekter under den fremtidige ordningen.

Når «egenandel» settes som alternativ begrepsbruk for «medfinansiering», oppfatter vi at det åpnes for en vurdering av om alternative, ikke-finansielle bidrag fra eier kan erstatte medfinansiering i tilskuddsfinansierte istandsettingsprosjekter. Hvis man oppfatter egenandelen å være en «tilbakebetaling» til storsamfunnet, ser vi at disse eierne har spesielle forutsetninger for egeninnsats av flere slag. Vi vil derfor i et eget avsnitt se på hvordan ulike former for egeninnsats kan være aktuelle å regne inn som egenandel.

Riksantikvaren erfarer at det ikke er opplagt for alle at disse kirkene bør ha en plass i et statlig bevaringsprogram. Vi har derfor lagt inn et avsnitt med en kulturminnefaglig argumentasjon for dette. Som del av denne argumentasjonen vil også spørsmålet om interiørens plass i ordningen bli behandlet.

Det kommunale ansvaret for vedlikehold av kirker som er hjemlet i trossamfunnsloven, gjelder bare for Dnk's kirker, ikke for disse kirkene. Ordinært vedlikehold er for de fleste av disse kirkenes eiere er en stor økonomisk utfordring. Vi har derfor lagt inn et forslag om å se på om det bør etableres et særskilt prosjektnivå for disse kirkene, der ikke bare større istandsettinger, men også ordinært vedlikehold kan få tilskudd gjennom ordningen.

4. Kunnskapsgrunnlag

Informasjon om antall kirker er innhentet fra Kirkebyggdatabasen. Forhold omkring de ulike eiertypenes økonomiske situasjon, prosjektstyring og drift er innhentet i samtaler med Fortidsminneforeningen, museene Maihaugen og Sverresborg, Oslo Hospital, Trondhjems Hospital, Vatnås grendelag, Foreningen Justøy kapell, Forsvarsbygg og Lyse Kloster hovedgård.

Oversikten over denne gruppen av kirker fremgår av tabellen som vedlagt. Den viser et uttrekk fra Kirkebyggdatabasen, der annet eierskap enn soknet har vært kriterium. Tabellen omfatter 45 kirker totalt, men 15 av disse har måttet bli vurdert nærmere pga. eierskap, status kirke/kapell og tilhørighet til annet trossamfunn. Det betyr at "andre kirker" omfatter minimum 30 objekter, maks 45.

Tabellen gir følgende opplysninger: kirkenavn, byggeår, byggemateriale, vernestatus, kommune, fylke, eier, forvalter og eiertype. (Har midlertidig også lagt inn notater om økonomisk situasjon og mulighet for egenandel)

Vi vil gå nærmere inn på avgrensningen av listen i et eget avsnitt under. Der vil vi også gi en utvidet begrunnelse for at andre trossamfunns kirkebygg ikke er inkludert.

Av de 30 kirkene som uten tvil hører inn i kategorien «andre kirkebygg» er det 18 kirker som eies av Fortidsminneforeningen. De øvrige eierne fordeler seg på museumsstiftelser, hospitalstiftelser, lokale eierforeninger, og 1 privat familie (Lyse Kloster hovedgård).

Blant disse er det åtte middelalderkirker i stein. De private kirkene er dermed en del av grunnlaget for den prioritet som er gitt til istandsetting av middelalderkirker i stein innen 2030. De åtte steinkirkene er:

- Nonneseter klosterkapell
- Moster gamle kyrkje
- Hove kyrkje
- Sakshaug gamle kirke

- Hustad kirke
- Logtun kirke
- Utstein klosterkirke
- Gamlebyen kirke¹

Andre middelalderkirker i stein som ikke er inkludert i utvalget på 30, er markert rosa i tabellen og eid av Statsbygg, Forsvarsbygg eller en kommune.

5. Avgrensninger

Hvilke andre kirker som skal omfattes av et fremtidig bevaringsprogram er omtalt i oppdragsbrevet fra BFD: *Med kulturhistorisk viktige kirkebygg menes her alle fredete og listeførte kirker i landet, uavhengig av eierskap. Det vil si at også kulturhistorisk viktige kirkebygg som eies av for eksempel Fortidsminneforeningen og andre tros- og livssynssamfunn, omfattes, jf. også kapittel 10.2 i St. meld. nr. 29 (2018-2019).*

Denne avgrensningen skal utdypes her med noen flere momenter til en diskusjon av hvilke kirker som blir omfattet av det fremtidige bevaringsprogrammet.

Hvorvidt det bare er bygninger som er «kirke etter loven» som skal være inkludert, eller også kapeller med etablert vernestatus kan diskuteres. Ut fra en kulturminnefaglig vurdering bør disse tas med. Dette gjelder Justøy kapell (eid av lokalforening), Sola ruinkyrkje (kommunalt ansvar) og Gratangsbøtn kapell (kommunalt ansvar). Ut fra den avgrensningen som skal redegjøres for under, vil de to kommunalt eide kapellene utgå, slik at det bare blir Justøy kapell som inkluderes i denne gruppen med kulturhistorisk verdifulle kirkebygg.

Blant kirker og kapeller med etablert vernestatus, finnes det enkelte som er deler av statlig eide anlegg, forvaltet av f.eks. Statsbygg og Forsvarsbygg. For disse har ikke kommunene finansieringsansvar, men Statens eiendomsforvaltere har det, og vi oppfatter oppdragets intensjon dithen at disse ikke skal inkluderes i ordningen. Dette gjelder f.eks. Akershus slottskirke (Forsvarsbygg) og Austrått borgkapell (Statsbygg).

Enkelte kirker og kapeller er gått ut av vanlig menighetsbruk, men eies av soknet eller kommunen. Siden kommunene har finansieringsansvar for disse, anser vi dem å høre innunder hovedordningen for Dnk sine kirker og ikke blant «andre kulturhistorisk verdifulle kirkebygg». Dette gjelder f.eks. Veøy gamle kyrkje i Romsdal, og Bønsnes kirke i Buskerud. Også de to nevnte kommunalt eide kapellene Sola ruinkyrkje og Gratangsbøtn kapell hører etter vårt syn hjemme her.

Gjennom denne avgrensningen står man igjen med 31 kirker av høy kulturhistorisk verdi som er eid av andre enn Dnk og som er foreslått inkludert i ordningen.

¹ automatisk fredet pga stor andel murverk fra middelalderen i kjeller og vestvegg, men strengt tatt en kirke fra 1796

Riksantikvaren vil imidlertid peke på behovet for en kartlegging av verneverdien til flere kirkebygg. En fullstendig kartlegging av kirkebygg som tilhører andre trossamfunn er ønskelig i et kulturminnefaglig perspektiv siden disse representerer en del av kirkehistorien i Norge. Ut fra en liknende faglig vurdering er det behov for å kartlegge flere kirker bygget etter 1850, og særlig etter 1945. Flere av disse kirkene har høy kulturhistorisk verdi, men er uten vernestatus i dag.

6. Argumentasjon for å inkludere andre kirkebygg

Den norske kirkes historie er sentral i vår nasjons historie. Den norske kirkes kirkebygninger er derfor sentrale kulturminner for nasjonen. Men gjennom årene har en del av kirkene til Dnk blitt avhendet og overtatt av andre eiere. Dette gjelder i stor grad eldre kirker som gikk ut av bruk for menighetene på 1800-tallet da nye kirker ble reist i stedet. Mange av de forlatte kirkene sto i fare for å bli revet, og ble kjøpt eller overtatt av Fortidsminneforeningen eller andre aktører for å berge dem som kulturminner. Dette er historien om mange av stavkirkene våre, og en rekke andre gamle kirkebygninger av svært høy kulturminneverdi. I våre dager driftes disse kirkene musealt, det vil si at de enten står på museum – som stavkirkene Garmo og Gol - eller at det foregår museumsliknende formidling på jevnlig basis i kirkene på deres opprinnelige plass – som i Borgund stavkirke og St. Jørgen hospitals kirke.

Disse kirkenes kulturminneverdi knytter seg både til arkitektur- og kunsthistorie og til den generelle historien om vår nasjons utvikling, men er også umistelige for fortellingen om Den norske kirke. Disse kirkebygningene er i større grad enn de fleste kirker i Dnk sitt nåværende eie tidskapsler som forteller om tidligere tiders liturgi og trosliv – fra middelalderen og gjennom reformasjonstiden og århundrene etter. Det er av avgjørende betydning for både Dnk og Norges forståelse av seg selv at disse kirkene ivaretas på best mulig vis. Dersom disse kirkene ikke tas med, vil det i betydelig grad svekke argumentasjonen for hele ordningen.

Tilstanden for disse kirkene er generelt ikke bedre enn for kirker som eies av Dnk. For en del av dem er situasjonen bekymringsfull. Særlig stort vedlikeholdsetterslep har kirkene som eies av Fortidsminneforeningen og ulike stiftelser. Her er det jevne vedlikeholdet underfinansiert i betydelig grad. Stavkirkene er et unntak, da disse nå er istandsatt gjennom Stavkirkeprogrammet og har oppnådd et ordinært vedlikeholdsnivå. Fortidsminneforeningen eier åtte av dem. Stavkirkeprogrammet er nå avsluttet, og det betyr at deres respektive eiere selv må stå for vedlikeholdet videre. Dersom de ikke har økonomi til det, risikerer vi en ny forfallsprosess for disse kulturminnene som er av internasjonal betydning og som staten har investert betydelig i gjennom Stavkirkeprogrammet.

Både Dnk og nasjonen Norge har derfor stor interesse av at aktørene som gjennom mange år har tatt ansvaret for bevaring av disse kulturminnene, får den nødvendige finansielle hjelp til å fortsette sitt arbeid med dette. Disse eierne mangler den lovpålagte kommunale finansieringen av vedlikehold som gjelder for Dnk sine kirker,

og det er stor risiko for tap av viktige kulturminneverdier dersom den økonomiske situasjonen ikke bedres.

Behovet for samordning og forenkling av kirkebyggforvaltningen kan også anføres som et argument for å inkludere disse kirkene. Det vil da bli samme finansieringskilde for alle kulturhistorisk verdifulle kirkebygg med historisk tilknytning til Dnk.

Dersom vi legger avgrensningen over til grunn, vil det være 31 kirker som eies av andre enn Dnk som skal inkluderes i ordningen. Dette utgjør et tillegg på 3 prosent av antallet kirker som vil bli tilskudsberettiget.

6.1 Forholdet til kirkenes interiør

Dersom interiør blir inkludert i ordningen for de øvrige kirkene, bør dette gjelde også for de kulturhistorisk verdifulle kirkene som eies av andre enn Dnk. Riksantikvaren ser ingen grunn til å ha en annen innretning på dette punktet for disse kirkene enn for Dnk's kirker. De kulturhistoriske verdiene i disse kirkenes interiører ligger ikke noe tilbake for de øvrige kirkene. Tvert imot er interiøret i flertallet av disse kirkene av en særlig høy historisk interesse nettopp fordi de har blitt mindre endret de siste 150 år enn de fleste kirker som har vært i bruk opp til vår tid. Disse interiørene kan derfor fremfor noen fortelle om tidligere tiders trosliv, forestillinger, skikker og estetiske idealer.

7. Beskrivelse av dagens situasjon

Det generelle inntrykket er at eierne av disse 31 kirkene jevnt over har en svak, usikker og sårbar økonomisk situasjon, der selv ordinært vedlikehold er en stor økonomisk utfordring. Mye av bygningsmassen bærer preg av dette. Noe vedlikeholdsarbeid og mye administrasjon utføres på frivillig basis. For kirkene som eies av stiftelser og for enkelte av Fortidsminneforeningens kirker finnes det lønnede fast ansatte som utfører mye prosjektadministrasjon, og på de store friluftsmuseene finnes det dessuten egne håndverkere som kan benyttes i visse vedlikeholds- og istandsettingsprosjekter. Vi skal i det følgende se nærmere på de ulike eiertypenes økonomiske og driftsmessige forutsetninger.

7.1 Fortidsminneforeningen

De fleste av Fortidsminneforeningens eiendommer forvaltes og vedlikeholdes av fylkesavdelingene. Bare et fåtall av disse har lønnede ansatte. Avdelingenes inntekter fra turistbesøk går i hovedsak til avlønning av guider. Vedlikeholdsbyrden for avdelingenes eiendommer er langt større enn kontingentinntektene og de årlige bevilgningene foreningen får over statsbudsjettet, og det legges ned stort arbeid både sentralt og i avdelingene på å skaffe midler fra fond, stiftelser og offentlige instanser til både foreningsaktiviteter og vedlikehold/istandsetting. I mange tilfeller forenes de to formålene ved at arbeider på foreningens bygningsmasse utføres med både håndverkerkurs, dugnader og publikumsarrangement på byggeplass. Foreningens erfaring er at istandsettningstiltak som får tilskudd med egenandelskrav, ender med ikke å bli realisert, fordi det ikke er mulig å reise egenandelen.

7.2 Stiftelser

Museumsstiftelser har til felles at vedlikeholdet av deres antikvariske bygningsmasse generelt er underfinansiert. Dette gjelder også kirkebygninger som inngår i museumssamlingene. Det er en kjent sak at det er et stort vedlikeholdsetterslep på landets museumsbygninger. (Ifølge rapport fra Kulturrådet i 2020 har 55% av museenes antikvariske bygninger tilstandsgrad 2 eller 3².) Selv større museer som Maihaugen søker på eksterne tilskuddsordninger for istandsetting av kirkebygningene, men med unntak av stavkirkene har disse kirkene i liten grad passet inn i noen etablerte tilskuddsordninger. De større friluftsmuseene har egne håndverkere som benyttes til de istandsettingsprosjektene de har kompetanse til. For øvrig må håndverkertjenester kjøpes inn. I noen grad finnes det venneforeninger som bidrar med dugnadsinnsats som landskapspleie.

Stiftelser som Oslo hospital, Trondhjems hospital og St. Jørgens hospital som eier hver sin 1700-tallskirke har de samme svake budsjetter til bygningsvedlikehold og erfarer at de “faller mellom alle stoler” når det gjelder tilskuddsordninger. Bruken av disse kirkebyggene er svært ulik; fra stor grad av kirkelig bruk (Trondhjems hostpitalskirke) til nesten ingen aktivitet (Oslo hospitalkirke) og ren museumsdrift (St. Jørgen hospitalskirke). Her er ikke tilgang på egne håndverkere eller frivillig innsats. Felles for disse eierne er et ønske om større aktivitet og formidling i deres kirker.

I likhet med Fortidsminneforeningen erfarer stiftelsene at istandsettingsplaner stopper fordi det ligger krav om egenandel i innvilgede tilskudd, og det ikke viser seg mulig å stille med egenandelen. Denne erfaringen som gjelder et større antall av de private kirkene, er et argument for finne andre finansieringskilder gjennom et statlig bevaringsprogram for å sikre en del av den kirkelige kulturarven.

7.3 Lokale foreninger

Justøy kapell og Vatnås kirke er eid av lokale foreninger etablert for eierskapet. Her kan kombinasjonen av kirkelig bruk, konserter og noe formidling gi et lite overskudd, slik at det finnes en beskjedne vedlikeholdskonto. Alle større tiltak fordrer tilskudd fra ulike fond, banker og engangsbeløp fra kommunene. Her er det utstrakt frivillig innsats på både prosjektadministrasjon og vedlikehold/skjøtsel. En beskjedne egenandel i kroner til tilskuddsfinansierte prosjekter kan være mulig for disse eierne.

7.4 Privat eier

Lysekloster kapell har en helt særskilt situasjon ved at det eies av en privat familie. Også her legges det ned en betydelig egeninnsats i prosjektadministrasjon for vedlikehold og istandsetting, men man har klart å opparbeide seg en egenkapital som benyttes til egenandeler i tilskuddsfinansierte prosjekter. For denne kirken er det mer naturlig for eier å stille med finansiell egenandel enn utvidet publikumsbesøk o.l. Kirken er listeført, ikke fredet, og derfor kan den ikke få tilskudd gjennom FRIP-

² <https://www.kulturradet.no/museumsutvikling/vis-artikkel/-/55-av-museenes-kulturhistoriske-bygninger-ma-restaureres>

ordningen som gjelder for fredete bygninger i privat eie, men Vestland fylkeskommune har likevel funnet mulighet for å gi tilskudd ved noen anledninger.

8. Anbefaling om egenandel

Gjennomgangen i foregående avsnitt viser at forutsetningene for å bidra med finansiell egenandel er svake hos de fleste av disse kirkenes eiere. Både Fortidsminneforeningen og de ulike stiftelsene erfarer at vedlikeholds- eller istandsettingsprosjekter ender med ikke å bli utført selv om de har fått tilsagn om tilskudd, dersom tilskuddsordningen har krav om medfinansiering. Dette er en tydelig illustrasjon på den sårbare økonomien hos disse kirkeeierne. Noe tryggere økonomi ser ut til å være tilfelle hos de lokale eierforeningene for Justøy kapell og Vatnås kirke og for den privateide Lyse kloster kapell.

Felles for alle er at de i dag gjør en betydelig innsats på prosjektadministrasjon av vedlikehold og istandsettingsprosjekter. Dersom det åpnes for at egenandel kan bestå av egeninnsats, vil prosjektadministrasjon kunne regnes om til å utgjøre noe av disse eiernes egenandel. Andre ytelser fra eierne til offentligheten bør da også kunne fungere som egenandel. De ytelsene det kan være snakk om, varierer hos de ulike eiergruppene ut fra deres respektive forutsetninger. De kan bestå av formidling, dugnadsinnsats, bruk av egne ansatte håndverkere og kirkelig bruk.

For museer og Fortidsminneforeningen er det naturlig å drive jevnlig formidlingsvirksomhet om kirkebygningen som kulturminne, i tillegg til at istandsettingsprosjekter i seg selv kan være gjenstand for formidling. Slik formidling kan i noen grad også foregå hos de øvrige eierne, men her ser vi at andre slags fellesskapstilbud som for eksempel kirkelig bruk (gudstjenester, bryllup, bisettelser og konfirmasjoner) utgjør en større andel av aktiviteten i kirkebygningen. Friluftsmuseene har egne kvalifiserte håndverkere i sin faste stab, og deres innsats bør regnes inn i en egenandel. Dette har ikke de andre eiergruppene, men noen av disse har tilgang på dugnadshjelp.

Oppsummert ser vi at det vanskelig kan stilles opp noe generelt krav om finansiell egenandel i tilskuddsfinansierte prosjekter for disse eierne, men en egenandel i form av egeninnsats til beste for kirkebygningen og fellesskapet synes rimelig. Slik egeninnsats kan etter vårt syn bestå av en kombinasjon av prosjektadministrasjon og andre ytelser til fellesskapet som den respektive eier selv foreslår og har forutsetninger for.

Vår anbefaling er derfor at tilskuddsordningen for disse kirkene innrettes slik at søker selv setter opp forslag til hva egenandelen kan bestå av. I tilskuddsordningen kan det være forslag som: prosjektadministrasjon, bruk av egne håndverkere (på museene), ordinær formidling av kulturminnet, formidling av selve istandsettingen, kirkelig bruk, dugnadsinnsats, evt. også mulig egenandel i kroner. Man kan se for seg en kombinasjon av slike ytelser som til sammen utgjør en overkommelig og realistisk egenandel for eier, som samtidig fremstår som en rimelig gjenytelse til fellesskapet.

9. Privat eierskap for menighetskirker?

Hvis de to anbefalingene over blir realisert, kan det gi en situasjon der privat eierskap av menighetskirker tilsynelatende blir mer økonomisk gunstig. Privat eierskap vil ikke forutsette en egenandel til istandsetting fra budsjettet til eier/forvalter som er kommunen, og med dette unntaket kan en utgiftspost for kommunen falle bort, ved at istandsetting i stedet dekkes av staten og frivillig innsats. Et økende antall kirker kan da gå over til å ha private eiere og bli en økende utgift for staten.

Det er imidlertid flere grunner til at et slikt fremtidsscenario ikke er sannsynlig. Et annet spørsmål er om en slik overgang for et større eller mindre antall kirker er uheldig eller ønskelig. 31 privateide kirker som ut fra vår anbefaling vil bli omfattet av ordningen, utgjør i dag 3 % av det totale antallet kulturhistorisk verdifulle kirker. Dersom så mye som ti kirker skulle bli overdratt til privat eierskap, vil man komme opp i 4 %, og det er fortsatt en beskjeden andel av totalen. Dette vil neppe få noen merkbar virkning for fordelingen av tilskuddsmidler til de øvrige kirkene.

Siden det er kommunenes vedlikeholdsansvar som faller bort ved at en kirke går ut av menighetens eie, er det kommunene som vil ha størst motivasjon for avhending, og ikke kirkens eier – sognet. Kommunen vil ikke kunne oppnå noen avhending uten at menigheten ønsker det, og det skal godkjennes av biskopen i henhold til Kirkeordningen. Det er etter vår vurdering lite sannsynlig at avhending er et ønsket resultat for verken menighet eller biskopen.

Noe mer aktuelt vil dette kunne være for kirker som hovedsakelig driftes musealt av fellesrådet eller menigheten, og som bare benyttes til bryllup, konserter og et fåtall gudstjenester ved spesielle anledninger. Eksempler er Lomen stavkirke og Hol gamle kirke. Det er etter vår erfaring ikke mange slike kirker på landsbasis, men en nærmere tallfesting vil kreve noe utredning, definisjon og avgrensning. Riksantikvarens inntrykk er at de fleste av disse menighetseide «museumskirkene» er populære kulturminner som lokalmiljøet er stolte av og glade i, og derfor ønsker å beholde for å kunne bruke dem. Å etablere stiftelser eller foreninger til å overta eierskapet og driften, forutsetter mange forhold som tilsier at det ofte vil være enklere å beholde dagens eierskap.

En kan se for seg at Fortidsminneforeningen kan bli tilbudt å overta enkelte av disse kirkene. De senere årene har foreningen ervervet flere nye eiendommer, men for hver ny eiendomsovertakelse må både organisasjonsmessige og økonomiske forutsetninger vurderes, og det er ingen automatikk i at foreningen stiller seg positiv til å ta over en gammel kirkebygning, selv om den har svært høy kulturminneverdi.

De fremtidige bevaringsprogrammet vil gi kommunene et nytt stort bidrag til istandsetting av kirker som de ikke har hatt tidligere. Dette vil trolig oppleves som en lettelse og stimulans til innsats for kirkene under deres ansvar, og i seg selv gjøre det mer overkommelig å fortsette som eiere.

Sett under ett vil ressurser og planer for istandsetting og fremtidig bruk variere fra kirke til kirke. Det er et åpent spørsmål om eierskapet spiller en avgjørende rolle. For kulturminneverdiene kan et eierskifte slå ut både positivt og negativt. Enkelte foreninger og stiftelser er bedre forvaltere enn enkelte fellesråd og kommuner. På den annen side er kirkevergene eiers representant og skal stå for profesjonalitet, kontinuitet og tydelig ansvars plassering. Man kan derfor ikke gi noe entydig og generelt svar på hvilket eierskap som vil være det beste for ivaretagelse av kirkenes kulturminneverdier.

10. Anbefaling

Ut fra vår forståelse av oppdraget og en kulturminnefaglig tilnærming, er vår anbefaling følgende:

- De 31 kirkebygningene øverst i vedlagte tabell blir omfattet av ordningen.
- Medfinansiering/egenandel kan forstås som egeninnsats fra disse kirkenes eiere.
- Egeninnsatsen kan bestå av ulike aktiviteter og frivillig innsats, ut fra den enkelte eiers driftsmessige forutsetninger, eventuelt i kombinasjon med finansiell egenandel dersom eier ønsker det.
- Tilskudd til disse kirkene bør kunne gå til både ordinært vedlikehold og til større istandsettingsprosjekter.
- Det er lite sannsynlig at ordningen for disse kirkene vil motivere avhending av kirker.